

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТУ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ КУРСОВОЇ РОБОТИ

за спеціальністю «Історія та археологія»
освітньо-наукової програми «Історія матеріальної культури та експертиза
об'єктів історичної спадщини»
для здобувачів II курсу денної та заочної форм навчання другого
(магістерського) рівня вищої освіти

Кропивницький – 2025

Методичні рекомендації до виконання та захисту міждисциплінарної курсової роботи за спеціальністю «Історія та археологія» освітньо-наукової програми «Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини» для здобувачів II курсу денної та заочної форм навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти / Укладачі: В. М. Орлик, О. В. Бондаренко, С. В. Орлик, Н.С. Шалімова, Б. Л. Шевченко. Кропивницький: ЦНТУ, 2025. 52с.

Методичні рекомендації визначають загальні вимоги до тематики, структури, обсягу й оформлення міждисциплінарної курсової роботи відповідно до стандартів вищої освіти України.

Затверджено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, Протокол № 1 від 29.08.2025р.

Укладачі:

В. М. Орлик – д.і.н., професор, завідувач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи;

О. В. Бондаренко – д.і.н., професор, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи;

С. В. Орлик – д.і.н., професор, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Н.С. Шалімова – д.е.н., професор, декан економічного факультету

Б. Л. Шевченко – викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, директор Центальноукраїнського обласного краєзнавчого музею.

Відповідальний за випуск:

С. В. Орлик – д.і.н., професор, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи

© Методичні рекомендації до виконання міждисциплінарної курсової роботи
Укладачі: В. М. Орлик, О. В. Бондаренко, С. В. Орлик, Н.С. Шалімова, Б. Л. Шевченко, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. МЕТА І ЗАВДАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ КУРСОВОЇ РОБОТИ

РОЗДІЛ 2. ПІДГОТОВКА ТА ВИКОНАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Вибір теми міждисциплінарної курсової роботи

2.2. Складання плану міждисциплінарної курсової роботи

2.3. Зміст та структура міждисциплінарної курсової роботи, рекомендації по написанню її основних розділів

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1. Загальні вимоги до оформлення міждисциплінарної курсової роботи

3.2. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

3.3. Порядок оформлення списку використаних джерел

3.4. Правила оформлення додатків

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ КУРСОВОЇ РОБОТИ

4.1. Порядок допуску здобувача до захисту міждисциплінарної курсової роботи

4.2. Правила запобігання академічному плагіату

4.3. Організація захисту міждисциплінарної курсової роботи та її оцінювання

4.4. Джерела та література.

ДОДАТОК А. Орієнтовна тематика міждисциплінарних курсових робіт

ДОДАТОК Б. Зразок завдання на міждисциплінарну курсову роботу

ДОДАТОК В. Зразки орієнтовних планів міждисциплінарних курсових робіт

ДОДАТОК Г. Зразки оформлення структурних частин міждисциплінарної курсової роботи

ДОДАТОК Д. Зразок оформлення титульної сторінки міждисциплінарної курсової роботи

ДОДАТОК Е. Оцінювання якості виконання курсової роботи з відповідними кількісними показниками (балами)

Вступ

Міждисциплінарна курсова робота є одним з видів самостійної роботи здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти, індивідуальним навчально-науковим дослідженням, яка виконується на другому курсі навчання та поєднує декілька дисциплін професійної підготовки магістра.

Міждисциплінарна курсова робота дає змогу виявити здатність здобувача самостійно осмислити проблему, творчо, критично її досліджувати, набувати вміння збирати, аналізувати і систематизувати інформацію та літературні джерела, застосовувати отримані знання при вирішенні практичних завдань, а також формує наступні загальні та спеціальні компетентності:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК08. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК09. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні компетентності

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК05. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК06. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК08. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК 10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

СК11. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження в галузі

історії та археології.

СК12. Здатність використовувати набуті знання в ході професійної діяльності та експертного консультування з актуальних проблем історії матеріальної культури та експертизи об'єктів історико-культурної спадщини.

Результатом написання міждисциплінарної курсової роботи є набуття здобувачами таких програмних результатів навчання:

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПР04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проектів.

ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПРН06. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПР10. Узагальнювати результати власних наукових досліджень і презентувати їх у доповідях, публікаціях державною та іноземною мовами із дотриманням принципів академічної доброчесності та професійної етики.

ПР12. Здійснювати професійну діяльність та експертне консультування з актуальних проблем історії матеріальної культури та експертизи об'єктів історико-культурної спадщини.

Написання і захист міждисциплінарної курсової роботи забезпечує закріплення, поглиблення і узагальнення отриманих здобувачами знань. Її виконання дозволяє визначити здібності та вміння здобувачів самостійно вирішувати поставлені завдання. Міждисциплінарна курсова робота є підготовчим етапом для написання здобувачами кваліфікаційних робіт.

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Написання міждисциплінарної курсової роботи дозволяє перевірити ступінь засвоєння здобувачами теоретичних і практичних питань з основних нормативних дисциплін професійного спрямування, що входять до навчального плану підготовки фахівців освітньо-наукової програми «Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини» спеціальності 032 «Історія та археологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Міждисциплінарна курсова робота передбачає формалізацію залишкових знань здобувачів з дисциплін: «Історія матеріальної культури», «Експертиза предметів історико-культурної спадщини», «Цифрові інструменти в історичних дослідженнях» та базується на обранні здобувачем напряму написання курсової роботи, кожен із яких включає дві із наведених вище дисциплін. Зокрема, тематика курсової роботи залежить від обраного здобувачем напряму досліджень, а саме:

напрям 1 – охоплює такі дисципліни як «Історія матеріальної культури» та «Експертиза предметів історико-культурної спадщини»;

напрям 2 – «Історія матеріальної культури» та «Цифрові інструменти в історичних дослідженнях»;

напрям 3 – «Експертиза предметів історико-культурної спадщини» та «Цифрові інструменти в історичних дослідженнях».

Метою виконання міждисциплінарної курсової роботи є систематизація, закріплення та розширення теоретичних знань, їхнє застосування для вирішення конкретного практичного завдання відповідно до вимог Стандарту вищої освіти за спеціальністю 032 «Історія та археологія» та освітньо-наукової програми «Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини».

Задля досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

- опрацювати, систематизувати, узагальнити та поглибити теоретичні знання у контексті вирішення певних практичних завдань;
- сформулювати конкретну проблему, що не знайшла достатнього висвітлення у науковій літературі та не вирішена на практиці;
- науково обґрунтувати необхідність застосування інструментарію (методів, прийомів і засобів) для вирішення визначеної проблеми;
- встановити внутрішні і зовнішні зв'язки між явищами та процесами, які є суттєвими для вирішення конкретного практичного завдання;
- сформулювати висновки, рекомендації і пропозиції за результатами проведеного дослідження.

Написання курсової роботи має продемонструвати рівень підготовки здобувачів до проведення самостійної науково-дослідної роботи, уміння використовувати методи наукових досліджень, літературні джерела для обґрунтування доцільності та ефективності теоретичних і практичних висновків, пропозицій.

До захисту курсових робіт допускаються здобувачі, які виконали всі вимоги навчального плану та представили в установлений термін курсову роботу для перевірки.

При написанні курсової роботи здобувачі повинні спиратись на творчий підхід, глибоке висвітлення теми, розкриття зв'язку теоретичних питань з практикою їх провадження, вміти здійснювати наукове, нормативне та аналітичне обґрунтування результатів досліджень, робити оцінку, узагальнення, висновки та надавати рекомендації.

У процесі виконання курсової роботи здобувач повинен продемонструвати: високий рівень підготовки за блоком дисциплін професійної підготовки, вміння користуватися вітчизняною та зарубіжною літературою, інформаційними системами, нормативними актами, статистичними даними; проявляти практичні навички, навички проведення аналітичних досліджень, здатність критично оцінювати отримані результати, робити узагальнення й висновки, знаходити шляхи вирішення проблем.

Весь процес написання і захисту курсової роботи складається з декількох етапів, основними з яких є:

- вибір теми роботи і узгодження її з керівником від кафедри;
- постановка мети і конкретних завдань дослідження;
- визначення об'єкта і предмета дослідження;
- складання плану курсової роботи;
- підбір та вивчення інформаційних джерел, які включають фахову спеціалізовану літературу, матеріали фахових періодичних видань, матеріали Internet-ресурсів, законодавчі та нормативні документи (міжнародні документи, ратифіковані в Україні, закони України, постанови Уряду, нормативні акти Міністерств, інших органів виконавчої влади, тощо);
- вибір методів (методики) проведення дослідження;
- опис процесу дослідження;
- накопичення та попередня обробка практичного матеріалу з теми;
- узагальнення теоретичного і практичного матеріалу з теми, обговорення і узгодження отриманих результатів з керівником;
- формулювання висновків і оцінка одержаних результатів;
- визначення обсягу та змісту графічного матеріалу;
- оформлення курсової роботи;
- захист курсової роботи.

2. ПІДГОТОВКА ТА ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Вибір теми курсової роботи

Вибір теми є найвідповідальнішим етапом у роботі здобувача, оскільки практика доводить, що правильно обрати тему – наполовину забезпечити її успішне виконання. При обранні теми основними критеріями повинні бути актуальність, наукова новизна, практична значущість, наявність теоретичної бази, а також можливість зібрання відповідного практичного матеріалу.

Здобувачу надається право обрати тему курсової роботи із переліку, запропонованого кафедрою історії, археології, інформаційної та архівної справи, або запропонувати власну з обґрунтуванням доцільності її розробки. При цьому обов'язковим є узгодження обраної теми з керівником курсової роботи.

В додатку А даних методичних рекомендацій наведено орієнтовну тематику міждисциплінарних курсових робіт.

В будь-якому випадку слід враховувати, що тема курсової роботи не повинна бути надто складною, багатогранною, з розглядом значного кола питань, оскільки висвітлення кожного з них може бути поверховим. Вона не може також охоплювати надто вузький напрям, оскільки здобувачу буде важко зробити обґрунтовані висновки і внести конкретні пропозиції.

Отже, кожна тема з переліку, представленому в додатку А, може бути темою курсової роботи, але вони потребують уточнення і конкретизації залежно від нахилів і здібностей здобувача, мети курсової роботи тощо. Даний перелік є орієнтовним, довідковим та рекомендаційним методичним матеріалом для здобувача.

Після затвердження теми курсової роботи здобувач одержує завдання на її виконання (додаток Б) згідно з календарним планом.

Календарний план повинен включати такі етапи:

1. Складання бібліографії та вивчення літературних джерел.
2. Написання вступу, основних розділів курсової роботи, висновків.
3. Остаточне оформлення курсової роботи.
4. Захист курсової роботи.

Порушення строків виконання основних етапів курсової роботи може призвести до недопущення здобувача до захисту.

2.2. Складання плану курсової роботи

Кожна курсова робота має свої відмінні особливості, які залежать від обраного напрямку дослідження та впливають із своєрідності теми, об'єкта дослідження, структури роботи, наявності і повноти джерел інформації, глибини знань та опанування здобувачем навчальних дисциплін, навичок і вміння висвітлювати теоретичні і практичні питання. Разом з тим, кожна курсова робота має бути побудована за загальною схемою, на основі єдиних методичних рекомендацій, які відображають сучасний рівень вимог до написання курсової роботи. Вимоги єдиної методики стосуються, насамперед, форми побудови складових частин курсової роботи, але не їх змісту.

Відповідно до мети і завдань курсової роботи здобувач складає план і визначає терміни написання основних розділів і захисту роботи. План має бути логічним. Це означає, що назви розділів обов'язково мають відповідати назві теми, а окремих підрозділів (параграфів) – назві відповідних розділів.

План має бути послідовним і охоплювати всі основні напрями досліджень обраної теми. Назви розділів і підрозділів (параграфів) повинні бути стислими і зрозумілими, літературно грамотними, тісно пов'язаними з назвою роботи. Назви розділів і підрозділів повинні розкривати тему курсової роботи та відповідати їх змісту.

Розміщувати питання плану треба послідовно, без повторень, з логічними переходами від одного розділу до іншого.

Підготовлений самостійно здобувачем план курсової роботи дозволяє керівнику скласти уявлення про рівень підготовки, ступінь ознайомлення з

літературою, логіку і творчий потенціал здобувача. Керівник курсової роботи може корегувати складений здобувачем план, спрямовуючи його на відповідне коло питань, не окреслених в плані, роблячи роботу більш конкретно і цілеспрямованою. Після узгодження плану з керівником складається календарний план виконання курсової роботи, в якому зазначається термін виконання окремих розділів і параграфів.

Структура курсової роботи багато в чому залежить від обраної теми, але, в основному, складається із вступу, двох розділів, які містять від двох до трьох підрозділів, висновків до кожного з розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Зразки орієнтовних планів міждисциплінарної курсової роботи наведено в додатку В.

2.3. Зміст та структура курсової роботи, рекомендації по написанню основних її розділів

Роботу слід починати з підбору літератури з теми дослідження.

Даний етап починається з вивчення та конспектування літератури з теми курсової роботи. Самостійний пошук літературних джерел здійснюється за допомогою бібліотечних каталогів (систематичного, алфавітного), реферативних журналів, бібліографічних довідників, Інтернет - ресурсів. Особливу увагу слід звернути на періодичні видання: газети, журнали, збірники наукових праць, де можна знайти останні результати досліджень фахівців. Важливо підібрати джерела сучасної зарубіжної літератури. Методика вивчення літератури, як основа наукового дослідження в курсовій роботі, залежить від характеру й індивідуальних особливостей здобувача – загальноосвітнього рівня й спеціальної підготовки, ерудиції та особливостей пам'яті, звичок і працездатності. Разом з цим є доцільним дотримання загальних правил опрацювання літератури. Вивчення літератури треба починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім переходити до більш вузьких досліджень. Спочатку потрібно ознайомитись з основною літературою (підручниками, теоретичними статтями), а потім – прикладною (законодавчими актами, інструктивними матеріалами, статтями про конкретні напрями досліджень тощо). Вивчення складних джерел (монографій) слід починати лише після опрацювання простіших (підручників).

Починати ознайомлення з виданням треба з титульного аркуша, з'ясувавши, де, ким, коли воно було видано. Треба переглянути зміст, який розкриває структуру видання, наповнення його розділів, звернутися до передмови, де розкрито призначення видання, завдання, поставлені в ньому автором.

Читаючи видання, треба уважно стежити за авторською думкою, вміти відрізнити головні положення від доказів й ілюстративного матеріалу. Часто статті з наукових збірників складні для сприйняття, тому слід їх читати кілька разів, намагаючись виділити головну ідею та аргументи, якими автор її доводить. З'ясовуючи це, треба виписати всі необхідні цитати, цифри, факти, умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну ідею статті.

Внаслідок первинної обробки зібраної інформації з теми дослідження здобувачі повинні мати наступні відомості:

1. Хто і де (які дослідники, в межах яких напрямів досліджень) уже працювали чи працюють з теми дослідження?
2. Де опубліковані результати цієї роботи (у яких джерелах)?
3. У чому конкретно полягають їх результати?

В курсовій роботі використовуються цитати з літературних джерел. Вони повинні підтверджувати думку автора курсової роботи авторитетним висловлюванням вченого або текстом офіційного документа. Виписувати цитати треба на одну сторону окремих аркушів паперу стандартного розміру, що допомагає краще орієнтуватися в накопиченому матеріалі, систематизувати його за темами і проблемами.

Конспектуючи матеріал, слід постійно пам'ятати тему курсової роботи, щоб виписувати тільки те, що має відношення до теми дослідження. Цитати беруть у лапки, записують їх точно за оригіналом й обов'язково подають вказівку або посилання на джерело (з позначенням сторінок), звідки взято цитату. Текст цитати може бути використаний у тому розумінні, в якому він поданий в оригіналі (джерелі). Застосування так званих «розлапкованих» цитат, коли думки іншого автора видаються за особисті, розглядається як грубе порушення літературної та наукової етики, кваліфікується як плагіат.

Однак це не означає, що здобувач зовсім не повинен опиратися на праці інших авторів: чим ширше і різноманітніше коло джерел, які він використовував, тим вищою є теоретична та практична цінність його дослідження.

Вивчаючи теоретичний матеріал з теми дослідження здобувач повинен визначити основні поняття з теми дослідження, щоб їх використання у роботі було однозначним. Це означає, що те чи інше поняття, або підходи до його розуміння різними авторами може трактуватися по-різному. У курсовому дослідженні такі неоднозначні поняття аналізуються і визначається єдине трактування, в усьому тексті, від початку до кінця роботи, буде використане лише одне, чітко визначене автором значення. Щоб визначити поняття, необхідно знайти їх тлумачення в різних джерелах:

- енциклопедіях: загальних і спеціальних;
- тлумачних словниках: загальних і спеціальних;
- у змісті і покажчиках основних підручників, монографій з теми дослідження.

Після конспектування матеріалу слід перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет дослідження.

На якість курсової роботи суттєво впливає вміле використання практичного матеріалу.

Формування тексту курсової роботи відбувається шляхом систематизації й обробки зібраних матеріалів з кожної позиції плану. До тексту вносяться тільки старанно підібрані й цілеспрямовано проаналізовані матеріали. На цьому ж етапі обґрунтовуються пропозиції, формулюються висновки, підбирається та формується ілюстративний матеріал (графіки, рисунки, таблиці). У процесі роботи визначається необхідність її доповнення додатковими матеріалами. Одержаний чорновий варіант курсової роботи доповнюється, уточнюються деякі положення, остаточно формулюються всі висновки й пропозиції.

Готуючись до викладення тексту курсової роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яка повинна бути розкрита. Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів (глав і параграфів). Кожний розділ (глава) висвітлює самостійне питання, а підрозділ (параграф) – окрему частину цього питання.

Тема має бути розкрита без пропуску логічних ланок, тому починаючи працювати над розділом, треба визначити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу. Тези слід підтверджувати фактами, думками різних авторів, аналізом конкретного практичного матеріалу. Треба уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

Думки мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст підпорядкований одній головній ідеї.

Оперативно і в повному обсязі зібрати теоретичний і практичний матеріал, узагальнити його та систематизувати допоможе оволодіння здобувачем основними методами дослідження: спостереженням, аналізом, хронологічним, історичним (історико-хронологічним), порівняльним, типологічним, структурним, історико-діахронічним методами, математичними методами обробки кількісних даних та ін.

Найкращих результатів можна досягти при комплексному використанні цих методів, проте слід мати на увазі, що залежно від особливостей теми дослідження, специфіки предмета і конкретних умов окремі методи можуть набути переважного значення.

Накопичуючи та систематизуючи факти, треба вміти визначити їх достовірність і типовість, найсуттєвіші ознаки для наукової характеристики, аналізу, порівняння. Аналіз зібраних матеріалів слід проводити у сукупності, з урахуванням усіх сторін відповідної сфери діяльності. Порівняльний аналіз допомагає виділити головне, типове в питаннях, що розглядаються, простежити зміни, що сталися протягом останніх років, виявити закономірності, проаналізувати причини труднощів у їх функціонуванні, визначити тенденції та перспективи подальшого розвитку.

Таким чином, широке використання відомих у науці методів накопичення, вивчення, систематизації фактів та практичного досвіду в цілому дасть змогу виконати основне завдання курсового дослідження: поєднати отримані теоретичні та практичні знання в цілісну систему, вивести певні закономірності, визначити подальші тенденції розвитку теорії та практики відповідної сфери діяльності.

Важливим етапом у виконанні курсової роботи є підведення підсумків та формулювання висновків дослідження, окреслюючи які необхідно відповісти на такі питання:

1. Чому отримані такі результати?
2. Чому я прийшов до таких висновків?
3. У чому причини?
4. Як можна пояснити той чи інший факт?

На цьому етапі роботи необхідно узагальнити теоретичні висновки і практичні дані, зібрані іншими авторами, проаналізувати відповідність або невідповідність власних даних результатам інших дослідників, дати інтерпретацію, пояснити отримані результати.

Робити це доцільно так:

- формулюючи висновки до розділів, краще подавати їх у тій же послідовності, у якій вони представлені в тексті розділу. Це забезпечує чіткість і логіку викладу;

- загальні висновки обов'язково слід писати в розрізі розкриття визначених завдань дослідження для того, щоб можна було оцінити ступінь їх виконання. У загальних висновках підводяться підсумки роботи: формулюються висновки, до яких прийшов автор відповідно до поставлених у роботі дослідницьких завдань; указуються їх теоретична значущість, можливість використання результатів роботи та подальші перспективи даного дослідження. Найважливіша вимога до формулювання висновків – їх стислість і лаконічність. У висновках недоцільно повторювати зміст розділів роботи чи висновків до розділів. У цілому загальні висновки формулюються так: «Внаслідок проведеного дослідження було зроблено такі висновки: ».

На завершальному етапі передбачається написання здобувачем вступу, оформлення списку використаних джерел та додатків, редагування тексту, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, підготовка роботи до захисту.

При виконанні курсової роботи звертається увага на виклад матеріалу (граматика, синтаксис, редагування, стиль). Відповідальність за грамотний і чіткий виклад матеріалу повністю покладається на автора роботи. До курсових робіт ставляться відповідні вимоги щодо оформлення (тительна сторінка, зміст, нумерація сторінок, таблиць, ілюстрацій, бібліографічний список).

Особливу увагу у курсовій роботі слід приділити ілюстраціям, графікам, діаграмам і додаткам. Їх кількість і якість свідчить, по-перше, про глибину вивчення здобувачем теоретичного і практичного матеріалу з обраної теми, по-друге, показує старанність здобувача під час підбору матеріалів, по-третє, що найважливіше, вони є підтвердженням обґрунтованості висновків і пропозицій.

Оскільки курсова робота є кваліфікаційною працею, її оцінюють в першу чергу, за рівнем загальної методичної підготовки, що знаходить відображення в її композиції. Традиційно склалася певна композиція курсової роботи за такими елементами:

Існують типові вимоги до побудови роботи в цілому та її складових частин. Ці вимоги передбачають таку орієнтовну структуру та обсяги курсової роботи:

- 1) зміст;
- 2) перелік умовних позначень (за потреби);
- 3) вступ;
- 4) розділи основної частини;
- 5) загальні висновки;
- 6) список використаних джерел (бібліографія);
- 7) додатки

Зміст подають на початку курсової роботи.

Перелік умовних позначень (за необхідності) подають у курсовій роботі окремим списком перед вступом.

У **вступі** до курсової роботи зазвичай дають загальну характеристику роботи у наведеній нижче послідовності.

Актуальність теми.

Обґрунтування актуальності обраної теми – обов’язкова вимога до будь-якої дослідницької роботи. Для її висвітлення достатньо 2-3 абзаців, де окреслюють головне – сутність проблемної ситуації. Для з’ясування стану розробки даної теми здобувач може навести короткий огляд літературних джерел. Огляд літератури за темою демонструє ґрунтовне ознайомлення здобувача із спеціальною літературою, його вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, виділяти суттєве, визначати головне у сучасному стані вивчення теми. Матеріали такого огляду треба систематизувати в певному логічному зв’язку і послідовності. Отже, шляхом критичного аналізу здобувач повинен обґрунтувати актуальність та доцільність розгляду обраної теми курсової роботи.

Мета та завдання дослідження.

Від доведення актуальності обраної теми, наукової та практичної значущості її розробки логічно перейти до формулювання мети дослідження, а також зазначення конкретних завдань, які мають бути розв’язані відповідно до визначеної мети. Це звичайно роблять у формі перерахунку певних дій (вивчити ..., встановити..., проаналізувати..., описати..., виявити..., розробити...). Мета роботи звичайно тісно переплітається з назвою курсової роботи і формулюється в загальному вигляді. Формулювання названих завдань слід робити якомога ретельніше, оскільки опис їх вирішення становитиме зміст розділів курсової роботи. Завдань дослідження необхідно виділити 3 – 5.

Об’єкт і предмет дослідження.

Об’єкт – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію і обрані для вивчення. Предмет – це те, що міститься в межах об’єкта. Отже, об’єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове, а в об’єкті виділяється та його частина, котра є предметом дослідження.

Методи дослідження.

Необхідно зазначити, які саме методи дослідження були використані при підготовці курсової роботи для досягнення поставленої мети.

При написанні курсової роботи здобувачі можуть використовувати ряд спеціальних (хронологічний, історико-діахронний, синхронічний метод та ін.) та загальнонаукових методів досліджень (спостереження, порівняння, експеримент, абстрагування, індукцію і дедукцію, моделювання, ідеалізацію, формалізацію, системний підхід тощо).

Структура роботи.

На завершення вступу доцільно подати структуру курсової роботи, тобто навести перелік її структурних елементів і обґрунтувати послідовність їх

розміщення та зміст, кількість наведених в роботі таблиць, рисунків, використаних джерел та додатків.

Заголовки наведених вище рубрик не треба виділяти в окремі рядки, досить вирівняти їх курсивом або підкреслити та розмістити в підбір із текстом.

Основна частина курсової роботи має бути представлена двома розділами.

В першому розділі, який структурно має складатися з двох-трьох підрозділів викладаються теоретичні та методичні положення теми, визначаються дискусійні, не вирішені аспекти теми, виходячи з рівня її розробленості в сучасній вітчизняній та зарубіжній теорії, вітчизняних законодавчих та нормативних документах. Здобувач, розкриваючи тему курсової роботи, повинен продемонструвати власні знання з теорії досліджуваного питання та із комплексу дисциплін професійної підготовки в межах яких здійснюється розробка обраної теми курсової роботи.

Якщо з теми курсової роботи існують різні позиції вчених або є дані про різні шляхи практичного вирішення цієї проблеми, виявлені колізії в законодавстві, то здобувач повинен визначити власне ставлення, сформулювати чітку позицію, обґрунтувати власну точку зору, яка може збігатися з будь-якою думкою або бути оригінальною. В цьому випадку обґрунтування має бути розгорнутим, базуватися на теоретичній основі і мати практичне підтвердження.

Розділ може мати полемічне забарвлення, однак головне його призначення: визначити теоретичні та (або) методичні основи вирішення проблеми, обраної як тема курсової роботи і розкрити її зміст відповідно до плану.

Другий розділ курсової роботи може бути представлений трьома-чотирма відносно самостійними підрозділами, які виділяються в залежності від обраної теми, мети та завдань курсової роботи.

У другому практичному розділі здобувач, спираючись на фактичні дані та зібрані матеріали, здійснює аналіз і розкриває сутність питань, визначених для опрацювання. Особливу увагу слід приділити детальному обґрунтуванню й аналізу факторів, що впливають на актуальний стан досліджуваної теми, а також виявленню причин і закономірностей її розвитку. У цьому розділі окреслюються основні напрацювання у сфері дослідження та визначаються аспекти, які залишаються недостатньо вирішеними.

Кожен розділ курсової роботи повинен закінчуватися **висновками до відповідного розділу** (обсягом до 1 сторінки), зміст яких необхідно підпорядковувати основному спрямуванню теми.

У **загальних висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні та практичні результати, одержані в процесі написання курсової роботи, характеризується ступінь розкриття теми дослідження, досягнення мети та вирішення поставлених завдань.

Висновки пишуться у вигляді тез (по пунктах), вони повинні відображати основні положення курсової роботи, не торкаючись тих аспектів, які не розкривалися автором в основній її частині. Висновки мають бути написані на більш високому рівні узагальнення порівняно з основною частиною роботи. Всі

висновки формулюються чітко й стисло в логічній послідовності, яка відображає ступінь виконання поставлених завдань. Кожен висновок повинен мати свій порядковий номер та оформлюватися з нового рядка.

Список використаних джерел містить відомості про всі використані літературні та електронні джерела інформації в процесі виконання курсової роботи.

Додатки містять матеріали допоміжного характеру – таблиці, блок-схеми, рисунки, установчі документи, первинні документи тощо.

Зразки оформлення структурних частин міждисциплінарної курсової роботи представлено у додатку Г.

3. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1. Загальні вимоги до оформлення курсової роботи

Обсяг курсової роботи – 30-40 сторінок формату А-4 друкованого тексту (без урахування додатків та списку використаних джерел).

Приблизний обсяг структурних складових друкованого варіанту:

Вступ – 2-3 стор.

Перший розділ – 13-17 стор.

Другий розділ – 13-17 стор.

Висновки – 2-3 стор.

Перед захистом курсова робота має бути зброшурована і містити в наступній послідовності: титульну сторінку, завдання, зміст, текстову (основну) частину, список використаних джерел, додатки.

Титульна сторінка курсової роботи має містити всі реквізити й підписи, передбачені формою МОН України (додаток Д).

Завдання до курсової роботи заповнюється та підшивається до курсової роботи.

Курсова робота має бути надрукована на принтері (шрифт Times New Roman, розмір 14, інтервал 1,5) на аркушах паперу формату А4 (210*297 мм). Слід уникати слів, указаних *курсивом* та **напівжирним** шрифтом.

Текст курсової роботи друкують, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 25-30 мм, правий – 10 мм, верхній та нижній – 20 мм.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, виявлені в процесі написання роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагменту малюнка). Допускається не більше ніж два виправлення на одній сторінці.

Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин роботи «**ЗМІСТ**», «**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ**», «**ВСТУП**», «**РОЗДІЛ 1**», «**РОЗДІЛ 2**», «**ВИСНОВКИ**», «**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**», «**ДОДАТКИ**» друкують великим літерами симетрично до тексту.

Кожну структурну частину курсової роботи починають з нової сторінки.

Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Їх можна виділити жирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не проставляють. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами, крім першої великої, з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. В кінці таким чином надрукованого заголовку, ставиться крапка.

Приклад оформлення заголовків розділу та підрозділу:

РОЗДІЛ 1

СТАН РОЗРОБКИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА АНТИЧНОЇ НУМІЗМАТИКИ

1.1. Антична нумізматика в Україні: основні напрями досліджень

Текст підрозділу 1.1.

Підрозділи, висновки до розділів, пункти та підпункти в межах конкретного розділу починати з нової сторінки не треба.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати двом інтервалам.

Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, рисунків, таблиць, формул подається арабськими цифрами без знака «№».

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. Титульний аркуш, завдання не нумерують, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці, враховуючи у загальну нумерацію всі попередні аркуші.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка пишуть заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім, у тому ж рядку, йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують за тим же принципом, що і підрозділ, наприклад: «1.2.2.»

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу. Номер ілюстрації повинен складатись з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка (*наприклад*: Рис. 1.2.). Номер ілюстрації, її назва та пояснювальні записи розміщують послідовно під ілюстрацією. Ілюстрації (схеми, графіки, малюнки) необхідно подавати в курсовій роботі після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок.

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься в її назві. У тому місці, де викладається

тема, пов'язана із ілюстрацією, і де треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис. 1.1.)» або вислів: «...як це видно з рис. 1.1», або «... як це показано на рис. 1.1».

Приклади оформлення рисунків.

Приклад 1.

Контрамарки на монетах типу Хушъ-Воврієштъ представлені нижче (рис.2.2.).

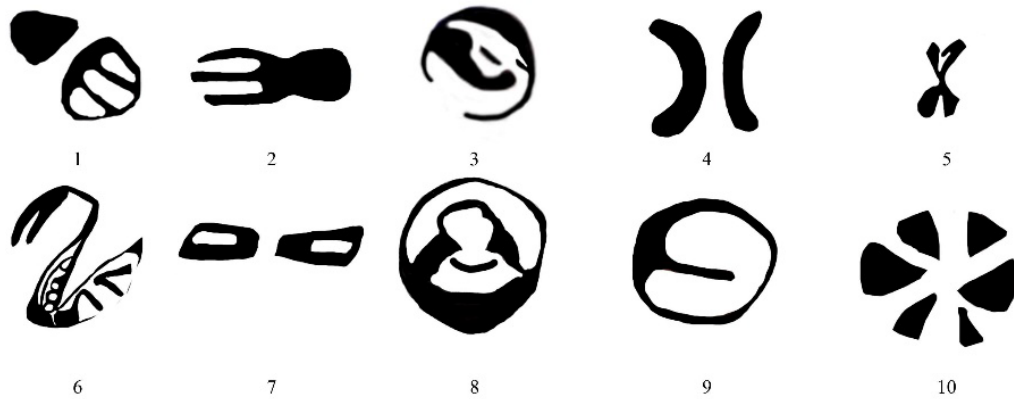

Рис.2.2. Унікальні контрамарки на монетах типу Хушъ-Воврієштъ
Джерело: розроблено автором

Приклад 2.

Памятки епіграфіки та предмети нумізматики представлені в архіві вченого у вигляді зображальних джерел – фотографій (Рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Фотографії золотих монет Кізіка¹

¹ Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова. Відділ рідкісних книг та рукописів. Особовий архівний фонд № 8. Петро Йосипович Каришковський–Ікар. Картон 9. Одиниця зберігання 62. Фотокопії монет, скульптур...Арк. 1–16.

Приклад 3.

Колекція історичних документів Анатолія Васильовича Пивовара, що зберігається в Обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Д. І. Чижевського у м. Кропивницькому, є унікальною за своїм складом і змістом. Вона відображає багаторічну дослідницьку працю вченого, його зусилля щодо виявлення та введення до наукового обігу тисяч документальних свідчень з історії Центральної та Південної України XVIII століття. Особливості цієї колекції зумовлені як науковими підходами Пивовара, так і значенням зібраних ним матеріалів для регіональної історіографії та археографії.

Колекція охоплює широкий спектр документів, які стосуються політичного, економічного, соціального та культурного розвитку Центральної України у XVIII столітті, особливо в межах територій, відомих як «Задніпрські місця».

Рис.2.2.

Карта Задніпрських місць (1745 р.)

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатись із номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка. Кожна таблиця повинна мати назву, котру розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють. При переносі частини таблиці на інший аркуш, в його верхньому правому куті пишуть: «Продовження табл. (вказується номер таблиці)», а назву не вміщують.

Таблиці розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного боку курсової роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну над одною в межах тієї самої сторінки. Якщо рядки чи графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку для кожної частини таблиці повторюють заголовки граф, в другому заголовки рядків. Якщо заголовки граф є громіздкими, їх можна не повторювати. У такому разі пронумеровують графи і переносять їх нумерацію на наступну сторінку.

На всі таблиці курсової роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово таблиця пишуть скорочено, наприклад: «... в табл. 1.4.», або «... дані наведені в табл. 1.4. дають змогу зробити висновок, що...», або «... як видно із табл. 1.4...».

Оформлення таблиці.

Приклад 1.

Таблиця 1.2.

Відомість заробітної плати службовців Софіївського відділення акціонерного товариства «Р. і Т. Ельворті» за 1916р.²

ІІІ	Посада	Місячний оклад	Видано зарплатні за рік	Видано додатково на дорожнечу	Видано допомогу сім'ї призваного в армію	Примітка
Корменбеф В. Я.	зав. відділ.	125	375	125	-	вибув 30.03.1916
Кривенко Г. Ю.	зав. відділ.	110	1320	660		
Киловчук П. Ф.	монтер	60	108	60	420	мобілізов. 30.03.1916
Литвиненко Ф. Т.	робітник на складі	25	225	75	75	мобілізов. 20.09.1916
Кульпанов М. А.	сторож	20	240	120	-	
Баранчук А. М.	робітник тимчас.	25	56/66	-	-	
Кривенко М. Г.	зав. підвіділ.	90	900	270	180	мобілізов. 6.10.1916
Яблонський Т. С.	робітник	27	162	-	-	вибув 30.06.1916
Томецький С. С.	робітник	30	55	-	-	вибув 30.09.1916
Натикаченко М. Ф.	сторож	15	45	-	-	

² Таблицю складено авторами за даними: ДАКіО, ф.331, оп.1, спр.311, арк.2.

Приклад 2.

Офіційний веб-сайт Британського музею хоча і не містить сервісів, де користувачі можуть вводити і передавати особисту чи конфіденційну інформацію, має безпечне з'єднання, більш високий індекс швидкодії (категорія В – дуже добре), значно кращі показники відвідуваності (основні відвідувачі – представники Великобританії (35,4%), США (22,3%), Китаю (3,5%), Італії (3,1%) [дані market intelligence platform <https://www.similarweb.com>]), окрему сторінку з детальною картою закладу. На жаль, веб-сайти українських музеїв відсутні в базі даних SimilarWeb, що не дозволяє нам аналізувати географію їх відвідувачів.

Час завантаження головної сторінки на <https://www.britishmuseum.org/> є дещо більшим аніж українських (трохи більше 2 секунд на десктоп-пристроях), однак тут слід враховувати значно більший обсяг представленого на ній контенту. Для надання комерційних послуг функціонує окремий веб сайт <https://www.britishmuseumshoponline.org/>, те ж саме стосується іншомовної версії сайту (переклад зроблено тільки на китайську мову) – табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Порівняльна характеристика офіційних веб-сайтів Національного музею історії України, Одеського археологічного музею НАН України, Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова та Британського музею

Показник	Національний музей історії України	Одеський археологічний музей НАН України	Харківський історичний музей ім. М. Ф. Сумцова	The British Museum
Сторінка у Вікіпедії	+	+	+	+
Кількість мов (назви)	1	3 (ukr, rus, en)	2 (ukr, en)	2 (en, chinese)*
Переходів на сайт (в місяць, за даними Google)	556	189	906	3590
Індекс швидкодії сайту (більше – краще)**	F (16%)	D (62%)	F (48%)	B (81%)
Підключення сайту	Безпечне (захищений протокол передачі)	Небезпечне (незахищений протокол передачі)	Небезпечне (незахищений протокол передачі)	Безпечне (захищений протокол передачі)
Авторизація користувачів	-	-	-	+ / - ***
Інтернет-магазин	- / + ****	-	-	+ / - ***
Сервіси онлайн-оплати	- / + ****	-	-	+ / - ***

* функціонує окремий сайт <http://britishmuseum.org.cn/>

** дані моніторингового порталу <https://gtmetrix.com>

*** для сервісів розроблена окрема версія сайту за посиланням <https://www.britishmuseumshoponline.org/>

**** сервіси реалізовані на сторінці <https://nmiu.kontramarka.ua/>, яка не відноситься до досліджуваного сайту

Наявність favicon (графічний логотип)	-	-	+	+
Карта музею	-	-	-	+
Контактна інформація	+	+	+	+
Посилання на соціальні мережі	+(facebook, youtube, instagram)	-	+(facebook, youtube, instagram)	+(facebook, twitter, youtube, instagram)
Наявність сторінки, присвяченої нумізматиці	+	+	+	+
Час завантаження сторінки нумізматики (менше – краще)**	2,9 с	1,0 с	1,3 с	2,1 с

Кожен підпис до рисунку не повинен «відриватися» від самого рисунку те ж саме стосується й оформлення таблиць.

В тексті роботи, особливо після/перед таблицями, рисунками або окремими підпунктами в межах відповідного розділу не повинно бути великих вільних місць в кінці сторінок.

Примітки до тексту, таблиць та ілюстрацій, в яких вказуються довідкові і пояснювальні дані нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку.

Наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

Матеріал курсової роботи треба викладати коротко, уникати повторів і відхилень від теми.

Термінологія і визначення показників мають бути єдиними і відповідати стандартам, а при їх відсутності - загальноприйнятим правилам у науковій літературі.

Скорочення слів, як правило, не допускається, за винятком загальновідомих аббревіатур.

При використанні специфічних аббревіатур, зумовлених темою курсової роботи, треба спочатку написати слово або групу слів повністю, а в дужках подати аббревіатуру, яка далі застосовуватиметься.

3.2. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

1. Текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

2. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місті цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

3. Кожна цитата супроводжується посиланням на джерело;

4. При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально точним у викладі думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і робити відповідні посилання на джерело.

Оформлення посилань та цитувань. Курсова робота повинна містити посилання та цитування.

Найчастіше рекомендується наводити посилання у виносках (внизу сторінки роботи, де наведена цитата).

Підстрочні посилання розміщують в кінці кожної сторінки. В такому випадку для зв'язку із текстом використовують знаки у вигляді індексу цифри¹. (шрифт зноски зазвичай автоматичний Times New Roman, розмір 10, інтервал між рядками – 1).

Наприклад, в тексті: *Пам'ятка складалася із 26 пунктів, у яких «детально розписувалися правила внутрішнього розпорядку, обов'язки учнів»*¹.

¹ Технічна освіта на Кіровоградщині: історичний нарис. К., 2009. С.24.

Якщо в бібліографічних записах, які повторюються зберігаються відомості, то в другому та наступних записах їх замінюють словами «Там само».

Наприклад:

¹ Технічна освіта на Кіровоградщині: історичний нарис. К., 2009. С.24.

² Там само. С. 241.

Цитування та внутрішньотекстове покликання на літературні джерела може здійснюватися за стилем АРА, наприклад (Петренко, 2008); якщо зазначається сторінка джерела, то вона подається через двокрапку, наприклад (Петренко, 2008: 125).

Допускається також оформлення посилань на першоджерела у тексті згідно з їх переліком у списку літератури в квадратних дужках, наприклад: «...праці сучасних дослідників [1; 2; 7]...». Для підтвердження власних аргументів або для критичного аналізу слід наводити цитати. Текст цитати починається і

закінчується лапками і наводиться у такій формі, у якій він поданий у джерелі інформації, напр.: *У 2021 році проф. В. Орликом було опубліковано невідомий різновид ольвійської монети, дослідник припускає, що «емісія цієї монети відноситься до 105 р. до н.е., року Аполлона в Ольвії, а наступні емісії анепіграфних монет цього типу проводилися останніми роками II в. – у першому десятилітті I ст. до Р.Х.» [10, с. 26].*

При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами) слід бути максимально точним у викладі думок автора і робити відповідні посилання на джерело, наприклад: *Дослідник В. М. Орлик також зауважує, що перед дослідниками стоїть низка питань щодо монетного карбування в Тауларі, в принципі як і в Хабакті, і, можливо, в ряді інших центрів [12, 25].* Таким чином, джерело, із якого наведено цитату, дванадцяте у списку літератури, а процитований фрагмент міститься на сторінці № 25.

3.3. Порядок оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Такий список – одна із суттєвих частин курсової роботи, що віддзеркалює самостійну творчу працю її автора і демонструє ступінь фундаментальності проведеного дослідження.

Джерела можна розміщувати одним із таким способів:

- у порядку згадування джерел у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис джерел складають згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаної літератури та джерел

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Калашнікова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей: навч. посіб. К.: Знання, 2006. 479с. 2. Залізник Л. Стародавня історія України. Київ : Темпора. 2012. 542 с. 3. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 4. Катаргіна Т. І. Збереження культурної спадщини у Великій Британії, США, Канаді (історія і сучасність) : монографія. К. : Ін-т історії України, 2003. 186 с.

	5. Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети. Харків: Фоліо, 2018. 763 с.
Два автори	1. Бутенко Т., Сирий В. Інформаційні системи та технології: навч. посіб. Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2020. 207 с. 2. Крижанівська О. О., Крижанівський О. П. Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: курс лекцій. К.: Либідь, 2006. 368 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Беззубенко А. В., Мірошніченко С. В. Історія стародавнього світу. Схід, Греція, Рим. Харків. 2017. 254 с.
Три автори	1. Гуржій О., Реєнт О., Шапошнікова Н. Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2018. 364 с. 2. Дубініна А. А., Сорокіна С. В., Зельніченко О. І. Митна справа: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с. 3. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Операційне числення: навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 88 с. 3. Основи охорони праці: підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2016. 264 с. 4. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	1. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С.І. (відповідальний редактор), Денисенко Г.Г., Івакін Г.Ю. та ін. К.:Інститут історії України, 2015. 486 с. 2. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства / за ред. Б.Д. Лановика. К.,1994.368 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: ЦУЛ, 2015. 560 с.

Без автора	1. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С.І. (відповідальний редактор), Денисенко Г.Г., Івакін Г.Ю. та ін. К.:Інститут історії України, 2015. 486 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ: ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с. 5. Культура пам'яті сучасного українського суспільства: трансформація, декомунізація, європеїзація: монографія / Гриценко О., Гончаренко Н., Кузнєцова І. та ін. К.: Ін-т культурології НАМ України, 2020. 352с. 6. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.
Багатотомні видання	1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 3. Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії в 2-х т. / Інститут історії НАН України. К.: Інститут історії України, 2013. Т. 2: Світ речей і повсякденних уявлень / гол. ред. В. Смолій; Відп. ред. В. Горобець. 358 с.
Автореферати дисертацій	1. Тацієнко В.С. Повсякденне життя православного парафіяльного духовенства київської єпархії в кінці ХVІІ – на початку ХХ ст. : автореф. дис. ... к.і.н.: 07.00.01. Миколаїв, 2017. 22с. 2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.

Дисертації	1. Бойко-Гагарін А. С. Фальшивомонетництво на українських землях (1795–1917 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Переяслав, 2021. 600 с. 2. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 3. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 2. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000р. № 1805-III. (Редакція від 31.10.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text 3. Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту: Гаазька конвенція від 14.05.1954р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text 4. Про затвердження Положення про Музейний фонд України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.2000р. №1147 (зі змінами та доп.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text 5. Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини: Наказ Міністерства культури України від 13.05.2004р. № 295/104. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0693-04#Text
Архівні документи	1. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф.1. Оп. 32. Спр.2612. Арк.63, 64 зв., 71. 2. ДАКіО (Державний архів Кіровоградської області). Ф.161. Оп. 1. Спр. 8–12. Арк.1–2зв.
Музейні колекції	1. БКМ (Білоцерківський краєзнавчий музей). Половина гарматного ядра. Російська імперія, XIX–XX ст. Інв. № БМ-616. 2. ДІКЗМ (Державний історико-культурний заповідник «Межибіж»). Лещата ковальські кін. XIX – поч. XX ст. Інв. № М-2234. 3. НМІУ (Національний музей історії України). Австро-Угорщина. Скарбова бона – державна позика 5½%. Номінал 1000 кор. Серія № 152622. 1918 р. Інв. № ПГЗ-2700. 4. ОАМ (Одеський археологічний музей). Османська імперія, Селім III (1789–1807), юзлук, 5-тий рік правління, м.д. Ісламбол. Інв. № ОАМ Н-30819.

	5. НМІУ (Національний музей історії України). Австро-Угорщина. Франц Йосиф І. Дукат 1867 р., м.д. Відень. Скарб з м. Лебедин, Сумської обл. Інв. № AR-21573.
Патенти	1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.
Препринти	1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Проточність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).
Стандарти	1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	1. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с. 3. Sylloge Nummorum Graecorum: Volume IX: The British Museum. Part I: The Black Sea. London: British Museum, 1993.
Бібліографічні покажчики	1. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 2. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 3. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна

	бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: КНИГИ	1. Орлик С. Митні кордони та установи російської окупаційної влади в Галицько-Буковинському генерал-губернаторстві у роки Першої світової війни. <i>Помежів'я історії. Націотворчі, культурні та туристичні виміри минулого і сьогодення України</i>: Колективна монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2023. С. 64–75. 2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i> : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197. 3. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЙ (ТЕЗИ, ДОПОВІДІ)	1. Артюх Т.М. Теоретичні основи ідентифікаційної експертизи ювелірного антикваріату. <i>Товарознавство та ринок споживчих товарів у 3-му тисячолітті</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. С. 61–63. 2. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ДОВІДКОВОГО ВИДАННЯ	1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПРОДОВЖУВАН ОГО ВИДАННЯ	1. Бондаренко О. В., Коцур В. П., Орлик С. В. «Оцифрування» і «цифровізація» в нумізматичі: теоретико-методологічні та джерелознавчі аспекти. <i>Український нумізматичний щорічник</i>. 2023. Вип.7. С. 259–276. 2. Манігда О.В., Гнера В.А. Переваги використання геоінформаційних технологій при фіксації археологічних об'єктів. <i>Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр.</i> Київ: ІА НАН України, 2019. Вип. 1 (30). С. 218-230.

	3. Коваленко О.В. Меценатство (благодійництво) як форма забезпечення контролю за збереженням та охороною культурних цінностей. <i>Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»</i>. 2014. Вип. 38 (II). С. 64–69. 4. Orlyk, S. & Pavlenko, V. Money Issue in the Life of the Population of Kyiv Province (1797–1917). <i>East European Historical Bulletin</i>. 2023. Is.27. P. 39–52. [in English].
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ (ЖУРНАЛУ, ГАЗЕТИ)	1. Гнера В. А. Використання металодетектора в археологічних дослідженнях. <i>Археологія</i>. 2020. № 3. С. 126–142. 2. Індутний В. В. Контраверсія у класифікації і оцінці культурних цінностей. <i>Коштовне та декоративне каміння</i>. 2004. № 2 (36). С. 3–17. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108. [in English].
Електронні ресурси	1. Культурні цінності в умовах ведення бойових дій та на тимчасово окупованих територіях: міжнародний досвід й Україна (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2015–2016 роки). URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2017/cinnosti.pdf (дата звернення: 15.11.2024). 2. Пилипенко В.П. Захист культурних цінностей в Україні у зв'язку із російською агресією. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. №4. 2025. С.432 – 437. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2025/105.pdf 3. Основні правові інструменти захисту культурних цінностей на окупованих територіях – Гаазька конвенція і моніторингова місія ЮНЕСКО – урядовці, експерти. 21.06.2016. URL: https://uacrisis.org/uk/44422-unesko (дата звернення: 15.11.2024).
Аукціони електронні	Аукціон антикваріату «Warszawski Centrum Numizmatyczne». URL: http://www.wcn.pl . (дата звернення 15.02.2015).
Приватні колекції	1. Річ Посполита, Ян II Казимир (1648-1668), орт (1/4 талера) 1656 року, монетний двір у Львові. Приватна колекція Сергія Білопольського (м. Львів, Україна). 2. Венеція, Енріко Дандоло (1192-1205), грессо, б/д. Приватне зібрання (м. Краків, Польща).

3.4. Правила оформлення додатків

З метою вивільнення курсової роботи від великої кількості одноманітних документів та для повноти її сприйняття допоміжний матеріал слід оформити у вигляді додатків.

Кожен з додатків починають з нової сторінки. Їм дають заголовки, надруковані малими літерами з першої великої симетрично стосовно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток.

Наприклад:

Додаток А

Положення про відділ краєзнавства КЗ «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського»

Додаток Б

Каталог знахідок давньогрецьких монет у басейні р. Рось
та на прилеглих територіях

Додатки слід позначати послідовно великим літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д. Єдиний додаток позначається як додаток А.

Не слід одноманітні документи оформлювати як різні додатки. Їх слід оформити як єдиний додаток з розбивкою на відповідні складові.

На завершальному етапі оформлення курсової роботи, перед її друкуванням слід перевірити:

1. чи на усі пронумеровані у роботі рисунки, таблиці та формули є посилання в тексті;
2. чи усі рисунки, таблиці та формули пронумеровані підряд у межах кожного розділу;
3. чи є коректною нумерація додатків та використані символи для їх номерів;
4. чи на усі додатки є посилання у тексті;
5. чи усі заголовки «не відриваються» від тексту, що йде далі.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

4.1. Порядок допуску здобувача до захисту курсової роботи

На завершальному етапі виконання курсової роботи здобувач зобов'язаний представити керівникові для оцінювання чорновий варіант роботи.

Керівник ознайомлюється з рукописом роботи, робить зауваження, рекомендації щодо її структури, послідовності висвітлення окремих питань, методики розрахунків, повноти розкриття теми тощо. При ознайомленні з рукописом керівник перевіряє точність виконаних розрахунків, правильність вибраних і застосованих методик, об'єктивність висновків та пропозицій. Однак

за об'єктивність вихідних даних і правильність усіх розрахунків відповідальність покладається на автора курсової роботи.

Якщо зміст поданого рукопису не відповідає темі роботи, він повертається на доопрацювання або повторне виконання. При цьому керівник повинен вказати на конкретні недоліки рукопису, рекомендувати літературні джерела, матеріали з підприємства, які необхідно додатково залучити для правильного і повного висвітлення змісту досліджуваного явища. При часткових зауваженнях рукопис не переписується, а виконуються доповнення, виправлення або ж переробляються окремі сторінки, розділи, розрахунки, рисунки і т. ін.

При перевірці остаточного варіанту рукопису курсової роботи керівник робить зауваження редакційного характеру, контролюючи грамотність написання роботи, правильність оформлення таблиць, графіків, схем, рисунків, діаграм, списку використаної літератури тощо згідно визначених вимог.

Завершена і відповідним чином оформлена курсова робота, підписана здобувачем подається керівнику, який вирішує питання про допуск здобувача до захисту.

4.2. Правила запобігання академічному плагіату

Перед початком написання курсової роботи кожен здобувач вищої освіти повинен ознайомлюється із Положенням про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти Центральноукраїнського національного технічного університету <http://www.kntu.kr.ua/doc/pol-dobro.pdf> , відповідно до якого передбачено можливість перевірки курсові роботи на академічний плагіат. Така перевірка здійснюється у випадку, коли на етапі представлення курсової роботи на перевірку керівникові (з числа кваліфікованих науково-педагогічних працівників кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи), у керівника виникли сумніви щодо унікальності курсової роботи, що обумовлено наявністю у роботі ідей та наукових результатів, які отримані іншими авторами, та (або) відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання на такі тексти. Для перевірки унікальності курсової роботи керівник на власний розсуд обирає програму, яка здійснює її перевірку на плагіат та функціональні можливості якої в максимальній мірі дозволяють забезпечити ефективне виявлення запозичень.

Керівник курсової роботи може скористатися як програмами пошуку і виявлення плагіату з відкритим кодом доступу, які дозволяють визначити ступінь унікальності тексту і знайти в Інтернеті повні або часткові копії документів, опубліковані на інших сайтах, так і ліцензійне програмне забезпечення, доступне для використання в університеті (Turnitin, StrikePlagiarism).

За умови виявлення ознак академічного плагіату, курсова робота направляється на доопрацювання й допускається до захисту тільки після усунення виявлених порушень академічної доброчесності.

4.3. Організація захисту курсової роботи та її оцінювання

Захист курсової роботи проводиться відповідно до графіка, затвердженого кафедрою історії, археології, інформаційної та архівної справи у присутності комісії у складі керівника та двох-трьох членів кафедри.

Захист курсової роботи має на меті перевірку самостійності виконання роботи, тобто, наскільки глибоко здобувач розуміє матеріал теми, чи правильно обґрунтовує рекомендації та висновки, подані в роботі.

Процедура захисту включає:

- доповідь здобувача про зміст роботи;
- запитання до здобувача за проблематикою дослідження;
- відповіді здобувача на запитання членів комісії із захисту курсової роботи;
- рішення комісії про підсумкову оцінку роботи.

Доповідь про зміст роботи слід підготувати заздалегідь у формі виступу, в якому доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; елементи новизни у теоретичних положеннях та в практичних рекомендаціях; з якими труднощами довелося зіткнутися в процесі дослідження, які положення не знайшли підтвердження.

Доповідь здобувача не повинна перевищувати за часом 5-7 хвилин.

Для кращого сприйняття присутніми матеріалу, бажано підготувати презентацію, в яку включити власні таблиці, діаграми, графіки та використати мультимедіа.

Після закінчення доповіді здобувача, члени комісії, які приймають захист курсової роботи, ставлять запитання за проблематикою дослідження, на які слід давати короткі, але вичерпні відповіді. У відповідях слід оперувати фактами та практичними даними, отриманими в результаті виконання курсової роботи. У підсумковій оцінці керівник курсової роботи та члени комісії із захисту курсової роботи враховують не тільки кінцевий результат, але і ступінь самостійності здобувача та його діяльність під час виконання роботи.

Весь обсяг виконання та захист курсової роботи оцінюється у 100 можливих балів. Ці бали розподілені таким чином: до 60 балів – за представлену курсову роботу виконану в повному обсязі у відповідності до наведених вище вимог та до 40 балів – за її захист перед комісією.

Виконання курсової роботи вважається незадовільним, якщо сума балів поточної успішності здобувача (написання роботи) і сума балів за захист курсової роботи складають менше 60% від максимально можливої суми балів.

Розподіл балів задля визначення оцінки знань, умінь та навичок здобувачів за результатами виконання міждисциплінарної курсової роботи наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл балів, які отримують здобувачі за результатами виконання
міждисциплінарної курсової роботи

Основна змістовна частина	Ілюстративна частина (наявність таблиць, рисунків, формул, іншого графічного матеріалу)	Захист роботи	Сума балів
до 50 балів	до 10 балів	до 40 балів	100

Підсумкова диференційована оцінка курсової роботи виставляється комісією за результатами її захисту.

Оцінюючи курсову роботу, комісія із захисту керується наступними критеріями та показниками якості її виконання:

- 1) науковість та теоретична обґрунтованість змісту дослідження;
- 2) оформленість роботи відповідно до вимог;
- 3) представлення (презентація) роботи під час захисту.

На основі цих критеріїв окреслені відповідні показники, які покладені в основу характеристики шести рівнів оцінювання якості виконання курсової роботи з відповідними кількісними показниками (балами) (додаток Е).

Курсова робота зберігається на кафедрі протягом трьох років. Здобувач може використати курсову роботу як основу для написання випускної кваліфікаційної роботи.

4.4. Джерела та література.

1. Берк П. Нова історія: її минуле і майбутнє. *Нові перспективи історіописання* / ред. П. Берк. [пер. з англ.]. Київ: «Вид-во «Ніка-Центр», 2004. С. 8-35.
2. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: навчально-методичний посібник. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.
3. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Основи наукових досліджень у вищій школі: підруч. Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2020. 272 с.
4. Горовий В.М. Особливості використання електронних ресурсів національних бібліотек в умовах воєнного протистояння. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С.11–27.
5. Грицак Я. Українська історіографія. 1991 – 2001: Десятиліття змін. *Україна Модерна*. Київ: Центр навч. літ-ри, 2004. 212 с.
6. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукового дослідження: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2019. 368 с.
7. Дзьобань О. Методологія, організація та технологія наукового дослідження: навч. посіб. для аспірантів / О. Дзьобань; ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. Академії прав. Наук України». Київ; Одеса: Фенікс, 2025. 284 с.
8. Долбенко Т. О., Бондар І. С., Горбань Ю. І., Русавська В. А. Магістерська робота: методика підготовки. К.: Ліра-К, 2017. 140 с.

9. Желай О. Електронний сервіс сучасної бібліотеки: монографія / Оксана Желай; наук. ред. В. М. Горовий; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2021. 208 с.
10. Завдання та індикатори досягнення цілей сталого розвитку в Україні на період до 2030 року URL: <https://surl.it/ifxkum>
11. Загорний І. А. Короткий нарис української історіографії. Київ: Варта, 2007. 220 с.
12. Зашкільняк Л. О. Сучасна світова історіографія: посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів: Вид-во «ПАІС», 2007. 312 с.
13. Історичне джерелознавство: підручник / кер. авт. кол. Я. С. Калакура. К., 2017. 512 с.
14. Калакура Я. С. Методологія історіографічних досліджень: наук.-метод. Посіб. / Я. С. Калакура. К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. 319 с.
15. Калакура Я. С. Українська історіографія. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
16. Калакура Я. С. Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії. *Історіографічні дослідження в Україні*. Київ, 2014. Вип. 24. С. 23-37.
17. Кваліфікаційні роботи з історії: навч.-метод. посіб. для студ. іст. спеціальностей / Автори-упорядники: Мельничук О. А., Романюк І. М. Вінниця, 2020. 46 с.
18. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 208 с.
19. Корягін М.В. Основи наук ових досліджень: навч. посіб. / М. В. Корягін, М.Ю.Чік. 2-ге вид., переробл. Київ. Алерта. 2019. 490 с.
20. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів: підручник. Київ: Вікар, 2003. 328 с.
21. Кушнарєнко Н. М., Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. Київ : Знання-Прес, 2003. 232 с.
22. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ : Кондор, 2003. 205 с.
23. Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика: навчальний посібник. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130 с.
24. Макарчук С. Джерелознавство історії України. Львів, 2008. 512 с.
25. Методичні поради до написання курсових та кваліфікаційних робіт з історії / Укладачі: Леонід Зашкільняк, Тамара Полещук, роман Шуст. Льві: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. 28 с.
26. Міронова І. С. Джерелознавство, історіографія та методологія історії: навч. посіб. / І. С. Міронова. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
27. Міронова І. С. Методичні рекомендації з написання, оформлення та захисту курсових і кваліфікаційних робіт для магістрів спеціальності «Історія та археологія» для денної та заочної форми навчання: метод. рек. / І. С. Міронова. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 68 с. (Методична серія; вип. 413).
28. Орлик В.М., Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. *Універсум історії та археології*. 2019. Том. 2 (27). Вип 2. Дніпро. С.5-27
29. Пилипчук М. І., Григор'єв А. С., Шостак В.В. Основи наукових досліджень:

підруч. Київ: Знання, 2007. 270 с.

30. Положення про організацію освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті: затв. вченою радою ЦНТУ від 09.03.2021 р. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/The_provisions_of_company_profile.pdf «П
31. Положення про кваліфікаційну роботу за другим (магістерським рівнем вищої освіти для присудження ступеня вищої освіти «магістр»», затвердженого вченою радою ЦНТУ від 18.08.2022 р. URL: <http://www.kntu.kr.ua/doc/pkrm.pdf>.
32. Положення про дотримання академічної доброчесності НПП та здобувачами вищої освіти ЦНТУ від 04.10.2022. URL: <http://www.kntu.kr.ua/doc/pol-dobro.pdf>.
33. Положення про процедуру впровадження антиплагіатної системи в ЦНТУ від 04.10. 2022. URL: <http://www.kntu.kr.ua/doc/PolojennyaAntiplagiat.pdf>.
34. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
35. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.
36. Сидоренко В. Методологія і методи наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО, 2024. 150 с.
37. Святець Ю. А. Фальсифікація та дезінформація в історичних джерелах. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія*, 2011. Вип. 19. С. 160-168.
38. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти. К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. 120 с.
39. Стежко, З. В., Римар С. П. Філософські проблеми наукового пізнання: навч. посіб. М-во освіти і науки України, Центральнотукаїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. 141 с. <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12347>.
40. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.
41. Сухий О. Сучасні школи історіописання в Україні. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2012. №21. С. 710-723.
42. Туранли Ф. Методологія наукового дослідження староукраїнських та османсько-турецьких рукописних документів козацької доби історії України (друга половини XVII ст.): навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2023. 172 с.
43. Шауренко А. В. Особливості джерел з історії повсякдення 90-х років XX століття. *Вісник науки та освіти*, 2022. № 5 (5). С. 665-675.
44. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист від 23.10.2018 р. №1/9-650 Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

Інформаційні ресурси

<http://surl.li/fpxcxi> – Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА»

<http://chtyvo.org.ua/> – Читиво. Електронна бібліотека

<http://exlibris.org.ua/> – Українська електронна бібліотека

<http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка
<http://litopys.kiev.ua/> – Літописи, історія, культура
<http://www.cossackdom.com/> – Козацтво XV – XXI ст.
<http://litopys.org.ua/> – Ізборник: Історія України IX— VIII ст. Першоджерела та інтерпретації
<http://www.history.org.ua/> – Інститут історії України НАН України
<http://www.info-library.com.ua/> – Електронна бібліотека підручників
<http://uhj.history.org.ua/uk/archive> – Українськ. історич. журнал офіц. сайт Інст-ту історії України
<https://historytimelines.co/> - HistoryTimelines.co
<https://history-maps.com/uk> - HISTORYMAPS
<https://oldmaps.com.ua/> - OldMaps - Інтерактивні історичні мапи
<https://www.historypin.org/en/> - Historipin- Інтерактивний віртуальний музей
<https://www.deepl.com/uk/translator> - Deepl (перекладач)
<https://seshatdatabank.info/> - Seshat: Global History Databank

Орієнтовна тематика курсових робіт

- *за напрямом 1 (в межах дисциплін «Історія матеріальної культури» та «Експертиза предметів історико-культурної спадщини»):*

Матеріальна культура українського села XIX–XX ст. та експертиза автентичності народного одягу.

Традиційні ремесла як елемент матеріальної культури та методи експертизи ремісничих виробів.

Металеві вироби доби Русі: особливості виготовлення та методологія експертного дослідження.

Текстильні пам'ятки (рушники, килими): культурний контекст і сучасні методи їх експертизи.

Предмети побуту козацької доби: історична реконструкція та експертиза музейних артефактів.

Прикраси періоду Русі: культурне значення та підходи до атрибуції й експертизи.

Книги та рукописи як об'єкти матеріальної культури: особливості історичного аналізу та експертизи.

Археологічні знахідки як свідчення матеріальної культури: експертиза походження та автентичності.

Предмети культового призначення як частина матеріальної культури: історія та експертиза.

Монети як джерело з історії матеріальної культури: експертиза стану, рідкісності та автентичності.

Побутова техніка середини XX ст.: матеріальна культура індустріалізації та проблеми експертизи музейних зразків.

- *за напрямом 2 (в межах дисциплін «Історія матеріальної культури» та «Цифрові інструменти в історичних дослідженнях»):*

Цифрова реконструкція об'єктів матеріальної культури: можливості 3D-моделювання в історичних дослідженнях.

Використання ГІС-технологій для аналізу просторового розташування археологічних пам'яток.

Цифрові каталоги та бази даних як інструмент збереження матеріальної культурної спадщини.

Візуалізація еволюції предметів побуту за допомогою цифрових хронологічних платформ.

Оцифрування музейних колекцій: стандарти, методики та вплив на дослідження матеріальної культури.

Мобільні додатки для вивчення матеріальної культури: функціональність, освітній потенціал, приклади реалізації.

Цифрові мапи історичних ремісничих центрів: можливості аналізу та інтерпретації.

Методи фотограмметрії у реконструкції археологічних об'єктів та артефактів.

Віртуальні музеї як інструмент популяризації та дослідження матеріальної культури.

AR/VR-технології у відтворенні історичного середовища та побуту минулих епох.

Використання хмарних сервісів для управління цифровими колекціями матеріальної культури.

3D-друк як інструмент реконструкції та популяризації історичних артефактів.

Цифрова обробка архівних фотографій: методи підвищення якості та історична інтерпретація.

Використання штучного інтелекту для класифікації та аналізу об'єктів матеріальної культури.

Мережеві ресурси та відкриті дані в дослідженнях історії матеріальної культури.

Інтерактивні онлайн-експозиції: нові формати репрезентації матеріальних артефактів.

Цифрові методи датування та атрибуції історичних предметів.

Електронні карти змін міського середовища: трансформація матеріальної культури ХХ – початку ХХІ ст.

- *за напрямом 3 (в межах дисциплін «Експертиза предметів історико-культурної спадщини» та «Цифрові інструменти в історичних дослідженнях»):*

Використання цифрової фотограмметрії в експертизі автентичності археологічних артефактів.

3D-сканування як інструмент фіксації, вивчення та експертної оцінки предметів історико-культурної спадщини.

ГІС-технології в експертизі культурної спадщини: картування, аналіз та виявлення зон ризику.

Цифрові бази даних для обліку та експертної атрибуції музейних предметів.

Методи цифрової візуалізації для експертизи стану збереженості пам'яток (інфрачервона, ультрафіолетова зйомка).

AR/VR-технології у процесі експертної реконструкції втрачених або пошкоджених об'єктів спадщини.

Онлайн-платформи для міжнародної експертизи та обміну даними про культурні артефакти.

Цифровий аудит рухомих пам'яток: стандарти, методики, перспективи впровадження.

Використання блокчейн-технологій для підтвердження походження та збереження історії експертизи предметів.

Електронні паспорти культурної спадщини як інструмент експертної роботи.

Методика цифрової діагностики пошкоджень на предметах історико-культурної спадщини.

Віртуальні лабораторії експертизи: можливості дистанційного оцінювання музейних об'єктів.

Цифрові інструменти в криміналістичній експертизі культурних цінностей.

Алгоритми машинного навчання у класифікації археологічних та етнографічних матеріалів.

Цифрові реконструкції як складова експертної атрибуції втрачених або фрагментарних пам'яток.

Автоматизовані системи управління музейними фондами: значення для експертної діяльності.

Оцифрування рідкісних документів і рукописів: експертиза паперу, чорнил та зображень.

Цифрові методи перевірки автентичності нумізматичних пам'яток.

Зразок завдання на курсову роботу

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Спеціальність: 03 «Гуманітарні науки»

Галузь знань: 032 «Історія та археологія»

Освітньо-наукова програма: «Історія матеріальної культури та експертиза об'єктів історичної спадщини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ В. ОРЛИК

«_____» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ НА МІЖДИСЦИПЛІНАРНУ КУРСОВУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: _____

2. Керівник роботи: _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання міждисциплінарної курсової роботи _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Дата видачі завдання: «_____» _____ 2025 р.

(підпис керівника)_____
(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

«_____» _____ 2025 р.

(підпис здобувача)_____
(прізвище та ініціали)

Тема: «Цифрові методи перевірки автентичності нумізматичних пам'яток»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ НУМІЗМАТИЧНИХ ПАМ'ЯТОК.....	5
1.1. Проблема автентичності в сучасній нумізматиці.....	5
1.2. Традиційні методи перевірки нумізматичних пам'яток.....	7
1.3. Джерельна база та методологія дослідження.....	8
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ДОСЛІДЖЕННІ АВТЕНТИЧНОСТІ НУМІЗМАТИЧНИХ ПАМ'ЯТОК.....	9
2.1. Можливості 3D-сканування та цифрового моделювання в аналізі нумізматичних об'єктів.....	9
2.2. Цифрові методи дослідження матеріалу монет: спектральний та металографічний аналіз.....	13
2.3. Електронні каталоги та бази даних як інструмент нумізматичної атрибуції.....	17
2.4. Перспективи застосування алгоритмів машинного аналізу в нумізматичній експертизі.....	25
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	35
ДОДАТКИ.....	38

Тема: «Інформаційні технології та ресурси в нумізматиці»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1 Історіографія проблеми.....	5
1.2 Джерельна база.....	8
1.3 Методи використання інформаційних технологій у нумізматиці..	9
РОЗДІЛ 2. ДОВІДКОВІ WEB-РЕСУРСИ З НУМІЗМАТИЧНИМ КОНТЕНТОМ.....	12
2.1 Електронні енциклопедії та бібліотеки.....	12
2.2 Спеціалізовані нумізматичні сайти.....	18
2.3. Нумізматична складова музейних сайтів: українські музейні установи, Британський музей.....	24
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ.....	35

ДОДАТОК Г

**Зразки оформлення структурних частин міждисциплінарної
курсової роботи**

Зразок оформлення вступу

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена інтенсивним розвитком інформатизації суспільства в останні десятиріччя, зростанням ролі інформаційних (інформаційно-комунікаційних) технологій у суспільному житті та перетворення мережі Інтернет в основне джерело інформації та важливий інструмент у наукових дослідженнях. Не залишилася обабіч цих процесів і нумізматики – спеціальна галузь історичної науки, яка вивчає монети та монетні і монетно-речові скарби. Зрозуміло, що розвиток даної галузі знань не можливий без активного впровадження інформаційних технологій та розвитку нумізматичних інформаційних ресурсів. Український науковець О. Шевчук, цілком слушно наголошує, що «внаслідок сучасної тотальної інформатизації державного управління та суспільства «комп'ютер, який має доступ до глобальної інформаційної мережі, перетворюється із засобу для редагування і друкування текстів на зручний інструмент для реалізації тонких джерелознавчих методик». Власне й самі WEB-ресурси стають вагомим джерелом для історичних досліджень, зокрема й нумізматичних та боністичних»³. Усі ці фактори і зумовили вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: дослідити нумізматичні Інтернет-ресурси та інформаційні технології, які використовуються в нумізматиці. Дана мета дослідження конкретизується наступними дослідницькими **завданнями**:

1. Вивчити сучасний стан наукової розробки теми та основну джерельну базу дослідження.
2. Проаналізувати проблеми використання програмного забезпечення для організації електронних колекцій монет, графічні редактори та можливості використання даного софту у нумізматичних дослідженнях.
3. Дослідити сучасні довідкові нумізматичні Web-ресурси.
4. Проаналізувати вітчизняні музейні нумізматичні онлайн колекції.
5. Дослідити зарубіжні музейні нумізматичні онлайн колекції.
6. Визначити перспективні напрямки використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці.

Об'єкт дослідження: Сучасні інформаційні технології та Інтернет-ресурси. **Предмет дослідження:** інформаційні технології, які використовуються нумізматиці, а також нумізматичні довідкові та музейні Інтернет-ресурси.

³ Шевчук О. Інформаційні можливості сайту Національного Банку України в дослідженні проблем історії грошового обігу в Україні. *Соціум. Документ. Комунікація*. № 8. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2019. С. 322.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження та розв’язання окреслених дослідницьких завдань нами використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема, компаративний, аналізу та синтезу, класифікації, евристичний та ін.

Зміст та структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються об’єкт, предмет, новизна, мета та завдання дослідження.

Перший розділ присвячений розгляду стану наукової розробки проблеми, аналізу джерельної бази дослідження, опису інформаційних технологій та методів їхнього використання.

У другому розділі досліджувалися довідкові нумізматичні Web-ресурси, зокрема, електронні енциклопедії та бібліотеки, а також спеціалізовані довідкові нумізматичні сайти.

Третій розділ присвячений аналізу нумізматичної складової вітчизняних та зарубіжних музейних сайтів. Проведено порівняння офіційних сайтів ряду провідних музеїв України та Британського музею.

У висновках нашої курсової роботи узагальнено результати дослідження, а також сформульовано його теоретичні та практичні підсумки, визначено перспективні напрямки використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці.

Фрагмент структурної частини роботи

РОЗДІЛ 1 СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Дослідження античної нумізматики стрімко набирає обертів у сучасній Україні. В. Коцуром введено у науковий обіг матеріали колекції Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»⁴, скарб ольвійських монет досліджено професорами М. Мельчарком та В. Орликом⁵. Професором В. Орликом приділено значну увагу також іншим проблемним аспектам античної нумізматики в Україні, зокрема: новим знахідкам кізиків, монет Мітрідата Євпатора та уточнення до питання існування грошового обігу на території Дніпровського правобережного лісостепу (V – I ст. до н.е.)⁶.

⁴ Коцур В. Нумізматичне зібрання Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Український нумізматичний щорічник. № 4. Переяслав, 2020. С. 144–164. DOI: 10.31470/2616–6275–2020–4–144–164.

⁵ Mielczarek, M., & Orlyk, V. (2019). New find of Olbian coins. Tarashcha district, Kyiv region, Ukraine. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk* [East European Historical Bulletin], 13, 33–39. doi: 10.24919/2519–058x.13.190763

⁶ Орлик В. Знахідка кизікіні–гекти в середині 90–х років XX ст. поблизу с. Парутине. *Studia I Materialy «Forum Numizmatyczne»*. № 4. Bialystok, 2020. S. 5–15. Його ж. Орлик В.М. До

1.2. Традиційні методи перевірки нумізматичних пам'яток

У нумізматичних дослідженнях тривалий час основну роль відігравали традиційні методи перевірки автентичності монет, що базуються на візуальному аналізі та порівняльному підході. До них належить вивчення іконографії, стилістичних особливостей зображень, характеру легенд, а також відповідності типології конкретному монетному двору й історичному періоду. Значну увагу приділяють якості різьблення штемпелів, композиції та пропорціям елементів зображення, що дозволяє виявляти стилістичні відхилення, притаманні пізнішим підробкам.

Важливим традиційним методом є аналіз фізичних параметрів монети, зокрема ваги, діаметра та товщини, які зіставляються з відомими стандартами грошових систем певної епохи. Досліджується також характер зношення, корозії та патини, що можуть свідчити про давність об'єкта або, навпаки, про штучне створення ознак старіння. Окреме місце посідає вивчення технології виготовлення монет — лиття або карбування, а також слідів обробки поверхні.

Доповнює перевірку автентичності використання порівняльних колекцій, музейних зібрань і наукових каталогів, що дозволяє співставляти досліджуваний зразок із достовірно автентичними екземплярами. Важливу роль відіграє досвід фахівця-нумізмата, який на основі знань та практики може ідентифікувати нетипові ознаки або підозрілі деталі. Водночас традиційні методи значною мірою залежать від суб'єктивної оцінки дослідника, що зумовлює необхідність їх доповнення сучасними цифровими інструментами.

Зразок оформлення фрагменту висновків до розділу

Таким чином, проблема інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці є досить актуальною серед дослідників. Усі вони відзначають значний інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, проте змушені констатувати про недостатню розвиненість даного сегменту вітчизняного Інтернету, ряд недоліків музейних сайтів та указують на необхідність розроблення методологічних підходів для користування WEB-ресурсами у якості джерела наукових пошуків у галузі нумізматики. Загалом, практично всі автори, праці яких ми проаналізували, вважають досить перспективним створення музейних онлайн колекцій та спеціалізованих нумізматичних сайтів, матеріали яких мають містити інформацію про основні та

питання існування грошового обігу на території Дніпровського правобережного лісостепу (V – I ст. до н.е.). Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти: тези доповідей I Міжнародної наукової конференції, 13 травня 2020 р. Кропивницький, 2020. С. 9–13. Його ж. Орлик В. Знахідки в басейні р. Тясмину мідних монет Ольвії з Деметрою та «істрійським» варіантом міської емблеми. Український нумізматичний щорічник. № 4. Переяслав, 2020. С. 5–42. DOI: 10.31470/2616–6275–2020–4–5–13. Його ж. Орлик В. Знахідки монет Понтійської держави Мітрідата Євпатора на території Дніпровського Правобережного Лісостепу / В. Орлик. Український історичний журнал. 2020. Число 6. С. 93. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2020_6_10

допоміжні нумізматичні джерела, а також розробку спеціального софту для створення віртуальних нумізматичних колекцій.

Зразок оформлення загальних висновків

ВИСНОВКИ

1. Проведене нами дослідження засвідчує, що проблема інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці є досить актуальною серед дослідників. Усі вони відзначають значний інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, проте змушені констатувати про недостатню розвиненість даного сегменту вітчизняного Інтернету, ряд недоліків музейних сайтів та указують на необхідність розроблення методологічних підходів для користування WEB-ресурсами у якості джерела наукових пошуків у галузі нумізматики. Загалом, практично всі автори, праці яких ми проаналізували, вважають досить перспективним створення музейних онлайн колекцій та спеціалізованих нумізматичних сайтів, матеріали яких мають містити інформацію про основні та допоміжні нумізматичні джерела, а також розробку спеціального софту для створення віртуальних нумізматичних колекцій.

2. Стосовно проблем використання програмного забезпечення для організації електронних колекцій монет, графічних редакторів та можливостей використання даного софту у нумізматичних дослідженнях то, на нашу думку, на сьогодні, на ринку програмного забезпечення існує велика кількість софту, розробленого для нумізматів, як дослідників так і звичайних колекціонерів, що правда для останніх кількість програм у рази перевищує софт для науковців. Проте, навіть застосування програм для колекціонерів, значно полегшує та спрощує інвентаризацію колекції чи музейного фонду. Досить перспективним є розробка програм для проведення попередньої експертизи монет на предмет автентичності, тим більше, що на сьогодні існує величезна база якісних зображень як автентичних, так і підробних монет.

3. Досліджувані нами сучасні довідкові нумізматичні Web-ресурси поділяються на дві великі групи: 1) електронні енциклопедії та бібліотеки і 2) спеціалізовані нумізматичні сайти. Контент першої групи розрахований як на дослідників історії грошового обігу, так і на колекціонерів, адже містить різнопланову інформацію, яка розширює знання про нумізматичні джерела та історію грошового обігу. Друга група довідкових Web-ресурсів розрахована на більш вузьке коло користувачів, містить вузько спеціалізований контент – античні монети, давньогрецькі монети, монети Боспора, монети античного Причорномор'я, монети Сходу та ін. Проте саме ці інформаційні ресурси є незамінним джерелом для здійснення попередньої ідентифікації монет та подальшого детального вивчення.

4. Аналіз нумізматичних сторінок на офіційних сайтах НМІУ й ОАМ та їхніх функціональних напрямків вказує на ряд методологічних помилок, допущених під час структурування колекції, які, ймовірно, були закладені через радянські ідеологеми та на відповідне спотворення історичного минулого. Перш за все, віднесення до російської нумізматики монет Київської Русі та руських земель в період пізнього середньовіччя та раннього нового часу. Можемо

стверджувати, що проаналізовані в статті офіційні Інтернет-сайти ряду українських музеїв мають значний інформаційний потенціал у плані популяризації роботи музею, але, на жаль, мінімальний для науковців. Прикро, що на офіційних сайтах Національного музею історії України, Одеського археологічного музею НАН України та Харківського історичного музею ім. М. Ф. Сумцова немає можливості для дистанційного ознайомлення з нумізматичною колекцією, як до речі, з іншими колекціями цих музеїв, тому для науковців дані Інтернет-ресурси можуть бути корисними лише для отримання попередньої інформації щодо предметів, які зберігаються в музейних установах, перед безпосередньою роботою у фондах. Власне, ці музейні Інтернет-ресурси спрямовані, переважно, на популяризацію та PR музейних установ і радше виконують функції зв'язків із громадськістю, а не є базою для наукових досліджень. Водночас офіційний сайт Британського музею зручний для науковців, адже передбачає дистанційну роботу з джерелами, що традиційно для європейських музейних та архівних установ.

Також необхідно зазначити, що суттєвим недоліком сайтів українських музеїв є їх низька швидкодія, проблеми з адаптивністю (відображенням на мобільних пристроях), некоректний код, не належним чином налаштований веб-сервер тощо, що не лише зменшує довіру до них пошукових систем, але й відштовхує відвідувачів, для яких важлива не лише якість контенту, а й юзабіліті, адаптивність, кросбраузерність.

5. Щодо перспективних напрямків використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматичі, то, на наше переконання, це має бути створення загальних електронних нумізматичних колекцій та їхніх каталогів, а також подальший розвиток сайтів із нумізматичним контентом. Окрім цього, перспективним напрямком використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматичі, який має загальноцивілізаційне значення, вважаємо створення єдиної інформаційної платформи, яка поєднувала б оцифровані колекції музейних установ України і до якої могли б мати доступ науковці. Таким чином, інформаційна діяльність вітчизняних музейних установ сприяла б долученню цих закладів культури до світового соціокультурного простору.

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Економічний факультет

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему:

**«ЦИФРОВІ МЕТОДИ ПЕРЕВІРКИ АВТЕНТИЧНОСТІ
НУМІЗМАТИЧНИХ ПАМ'ЯТОК»**

Виконав: здобувач вищої освіти

II курсу, групи ІА-24М

**ОНП «Історія матеріальної культури
та експертиза об'єктів
історичної спадщини»**

ПЕТРЕНКО Євгеній

**Науковий керівник: доктор
історичних наук, професор
Олександр БОНДАРЕНКО**

Кропивницький – 2025

**Оцінювання якості виконання курсової роботи з відповідними
кількісними показниками (балами)**

Оцінка ECTS/ в балах/ за національн ою шкалою	Якісні критерії оцінювання		
	Науковість та теоретична обґрунтованість змісту дослідження	Оформлення роботи	Представлення (презентація) роботи
1	2	3	4
А (відмінно)/ (90-100 балів)/ «Відмінно»	Обґрунтовано актуальність наукового напрямку, проблеми і теми дослідження; чітко визначено та сформульовано основні компоненти наукового апарату дослідження: об'єкт, предмет, мету, завдання, методи, теоретичне значення дослідження; зміст дослідження відповідає поставленим науково-дослідницьким завданням; містить ґрунтовний, критичний аналіз використаних джерел (наукової, навчальної, методичної, спеціальної економічної літератури, періодичних видань, Інтернет ресурсів тощо) з досліджуваної проблеми; - обґрунтована достовірність висновків, рекомендацій; - виявляються самостійність, оригінальність суджень автора; - виклад матеріалу послідовний, логічний, стиль – науковий; - забезпечено орфографічну, синтаксичну і стилістичну грамотність викладу матеріалу відповідно до норм сучасної української мови.	Обсяг роботи і комп'ютерний набір тексту відповідає вимогам; - витримана логічна і змістова побудова роботи, забезпечена оптимальна рубрикація тексту; - коректне використання понятійної термінології (з посиланнями на джерела); - витриманий науковий стиль викладу змісту роботи з відповідними посиланнями на використані джерела; - список використаних джерел оформлений згідно з вимогами; робота має естетичний вигляд.	Виступ з повідомленням про результати роботи побудований логічно і аргументовано та не виходить за окреслені часові межі (до 7 хв.); - вільне володіння змістом роботи; - компетентні та вичерпні відповіді на поставлені запитання; - сформованість навичок публічного виступу; - майстерне володіння власним психофізичним почуттям під час захисту роботи.

1	2	3	4
В (дуже добре)/ (82-89 балів)/ «Добре»	Актуальність проблеми і теми висвітлені не повною мірою; компоненти наукового апарату дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, теоретичне значення дослідження) не завжди послідовні і пов'язані з темою; - містить аналіз використаних джерел (наукової, навчальної, методичної, спеціальної економічної літератури, періодичних видань, Інтернет ресурсів тощо) з досліджуваної проблеми; зміст теоретичної частини роботи націлений переважно на аналіз об'єкта і предмета дослідження; - висновки зроблені під впливом авторитетних джерел; - у викладі матеріалу інколи присутня тавтологія, мають місце незначні синтаксичні чи стилістичні помилки; - стиль викладу переважно науковий, іноді виклад носить публіцистичний характер.	Обсяг роботи і комп'ютерний набір тексту, в основному, відповідає вимогам; - рубрикація тексту відображає основний зміст роботи; - науковий стиль викладу змісту роботи витриманий не повністю; - в оформленні списку використаних джерел зустрічаються неточності; - робота має естетичний вигляд.	Виступ з повідомленням про результати роботи не зовсім логічно продуманий, перевантажений теоретичними положеннями, що негативно впливає часові межі (до 7 хв.) виступу, збільшуючи його тривалість; - не досить вільне володіння змістом роботи; - відповіді на запитання не завжди точні й аргументовані; - через недостатнє володіння власним психофізичним почуттям під час захисту роботи є незначні проблеми з уміннями виступати публічно.
С (добре)/ (74-81 бали)/ «Добре»	Актуальність проблеми і теми висвітлена в основному; - у висвітленні компонентів наукового апарату дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, теоретичне значення дослідження) не завжди дотримана логічність викладу;	Обсяг роботи і комп'ютерний набір тексту, в основному, відповідають вимогам; - рубрикація тексту відображає основний зміст роботи;	Виступ з повідомленням про результати роботи недостатньо логічно продуманий, перевантажений теоретичними положеннями, несуттєвою інформацією, що негативно впливає на тривалість виступу, збільшуючи його;

1	2	3	4
С (добре)/ (74-81 бали)/ «Добре»	- зміст теоретичної частини роботи частково націлений на аналіз об'єкта і предмета дослідження; - висновкам бракує самостійності; - у викладі матеріалу інколи присутня тавтологія, мають місце окремі значні синтаксичні чи стилістичні помилки; - стиль викладу значною мірою носить публіцистичний характер.	- науковий стиль викладу змісту роботи витриманий недостатньо; - в оформленні списку використаних джерел зустрічаються неточності і помилки; - робота має естетичний вигляд.	- мають місце труднощі у вільному володінні матеріалом дослідження; - відповіді на запитання не завжди точні, іноді неаргументовані; - через недоліки саморегуляції власного психофізичного само-почуття під час захисту робота мають місце проблеми з вміннями виступати публічно.
Д (задовільно)/ (64-73 бали)/ «Задовільно»	Актуальність досліджуваної проблеми і теми представлена не переконливо; - компоненти наукового апарату дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, теоретичне значення дослідження) відзначаються нечіткістю формулювання; - зміст теоретичної частини роботи частково націлений на аналіз об'єкта і предмета дослідження; не всіма обраними для дослідження методами автор володіє належним чином, допущені помилки у їх використанні; - майже відсутнє підтвердження достовірності отриманих даних; - відчувається значна залежність змісту роботи від літературних джерел (компілятивний характер роботи); - висновки майже не несуть узагальнень, а переважно повторюють	Обсяг роботи відповідає вимогам; - рубрикація тексту не повністю відображає зміст роботи; - кількісні дані, майже не ілюстровані; - в оформленні списку використаних джерел зустрічаються помилки; - робота, в основному, має естетичний вигляд.	Матеріал виступу з повідомленням про результати роботи недостатньо систематизований, частково переобтяжений зайвою, несуттєвою інформацією, що негативно впливає на тривалість виступу; - має місце значна залежність автора від тексту виступу; - відповіді на запитання неточні, недостатньо узагальнюють характер відповіді; - мають місце недоліки саморегуляції власного психофізичного самопочуття, - під час захисту роботи здобувач демонструє суттєві недоліки в техніці публічного виступу.

1	2	3	4
Д (задовільно)/ (64-73 бали)/ «Задовільно»	зміст попередніх розділів роботи; - виклад матеріалу відзначається повторами, мають місце орфографічні, стилістичні, синтаксичні помилки; - домінує ненауковий стиль викладу.		
Е (достатньо)/ (60-63 бали)/ «Задовільно»	Актуальність досліджуваної проблеми і теми представлена непереконливо і абстрактно; - компоненти наукового апарату дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи, теоретичне значення дослідження) відзначаються нечіткістю формулювання та логікою викладу; - зміст теоретичної частини роботи незначною мірою націлений на аналіз об'єкта і предмета дослідження; - відчувається повна залежність від літературних джерел, - висновки до розділів роботи лаконічні та не відображають змісту розділів, мають місце суттєві зауваження до загальних висновків роботи, які сформульовані не за завданнями дослідження; - у викладі матеріалу присутні повтори, мають місце орфографічні, стилістичні, синтаксичні помилки; - відсутній єдиний стиль викладу змісту роботи.	Обсяг роботи відповідає вимогам; - рубрикація тексту не збігається зі змістом роботи; - в оформленні списку використаних джерел мають місце значні неточності і помилки; - робота переважно має естетичний вигляд.	Матеріал виступу з повідомленням про результати роботи не систематизований, переобтяжений несуттєвою інформацією; - повна залежність доповідача від тексту виступу; - відповіді на запитання поверхневі, неточні, інколи не пов'язані зі змістом роботи; - мають місце суттєві недоліки саморегуляції власного психофізичного самопочуття; - під час захисту роботи здобувач демонструє значні недоліки в техніці публічного виступу.

1	2	3	4
FX незадовільно) (< 60 балів)/ Незадовільно	Відсутність аргументації актуальності теми дослідження та обізнаності з проблемою; - фрагментарно і неточно представлені компоненти наукового апарату дослідження; - зміст теоретичної частини роботи не розкриває об'єкта і предмета дослідження; - відсутні висновки до розділів роботи, мають місце суттєві зауваження до загальних висновків роботи, які сформульовані не за завданнями дослідження; - у викладі тексту допущені грубі орфографічні, синтаксичні і стилістичні помилки; - суттєва відсутність плагіату.	Обсяг роботи не відповідає вимогам; - рубрикація тексту не відображає зміст роботи; - зміст роботи не відповідає темі та поставленим дослідницьким завданням; - список використаних джерел оформлений не за вимогами, у посиланнях зустрічаються значні помилки; - робота не має естетичного вигляду.	Текст виступу не відображає основного змісту дослідження; - відчувається нездатність самостійно висловлюватися з питань проблеми, яка досліджувалася; - має місце нерозуміння суті питань і неспроможність на них відповідати; - під час захисту роботи здобувач не демонструє володіння технікою публічного виступу.